

2. GOZAN veya BET BAGYAN ve BALIKH

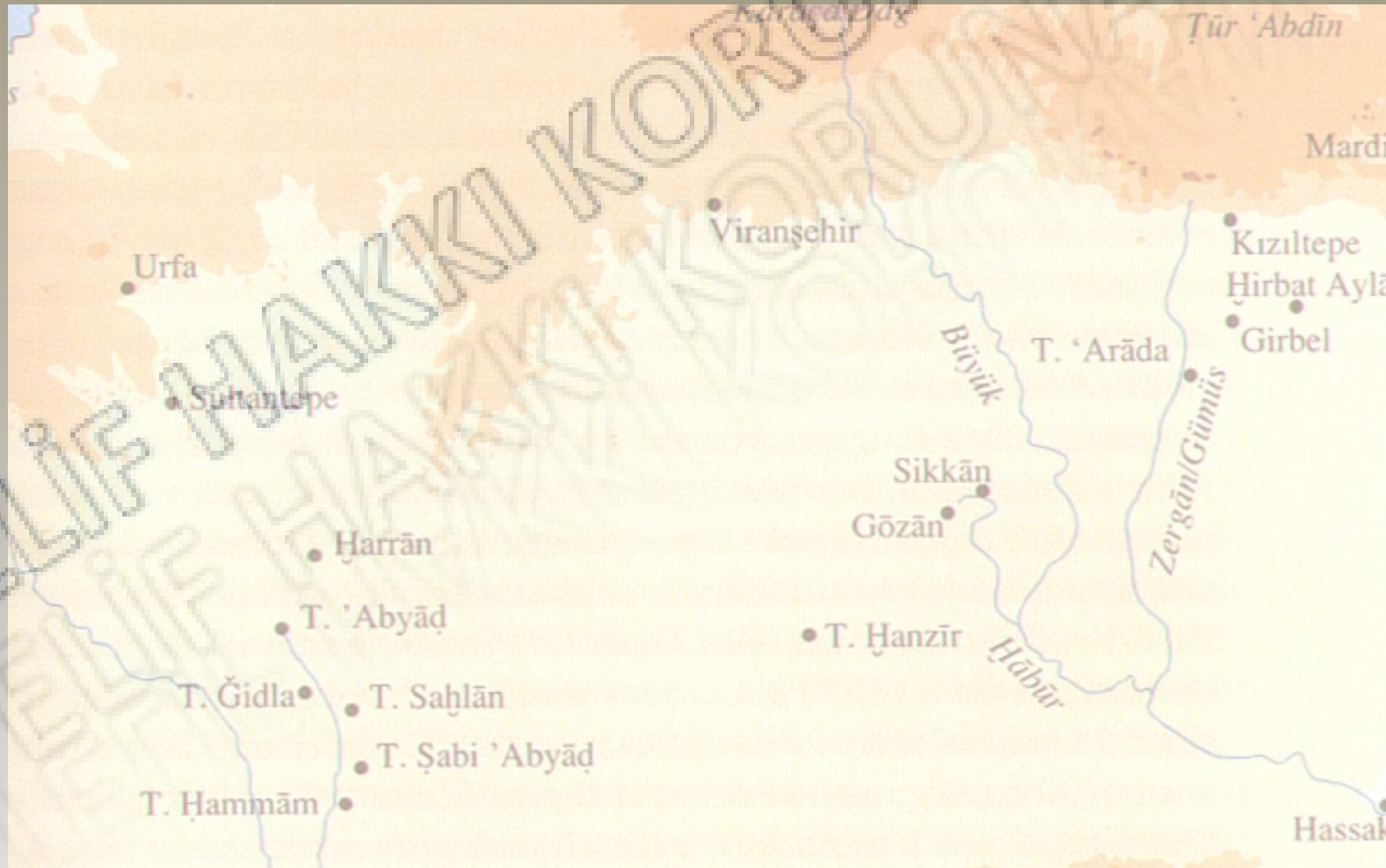
Assurca adı Guzana olan Gozan, Bagyan (the desired one) isimli bir bey tarafından 10. yy. da K. Suriye'de kurulmuş bir devletin merkezidir. Adını Gozan'ı yöneten hanedana verdiğiinden Assur kaynakları çoğu zaman:

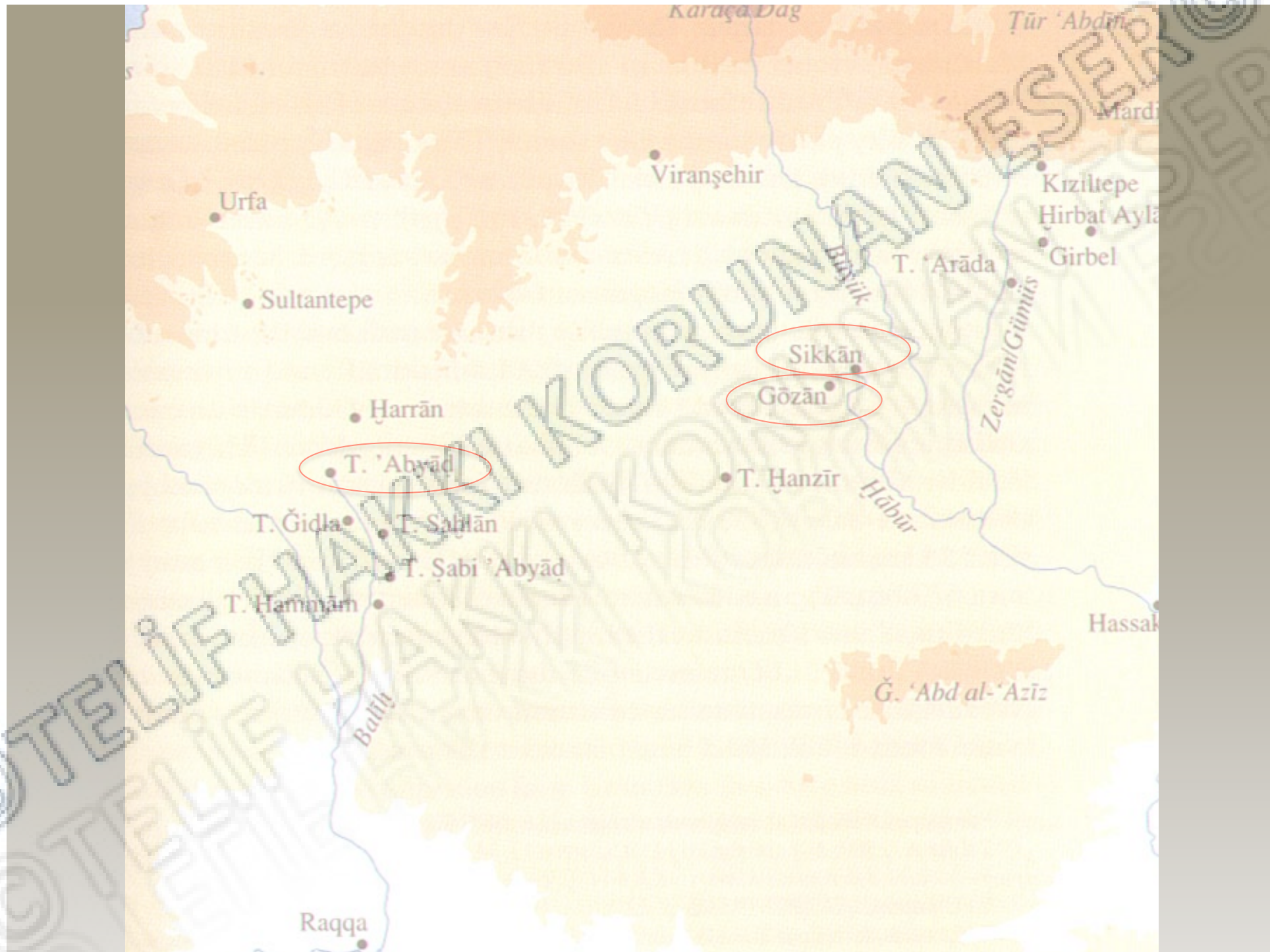
Bet Ba-hi-a-ni "Bagyan'ın evi" ve yöneticilerini mar Ba-hi-a-ni "Bagyan'ın oğlu" olarak adlandırmaktadır.

Gozan adı I. Binden önce görülmemektedir ve Aramilerce verilmiş bir isim olarak görülmektedir.

GOZAN: TELL HALAF

Circip çayının güney kıyısında yer almakta ve Habur'un Ras al-ayn'daki kaynağına yakındır.

ŞİKKAN: TELL FAHARİYA

Ras al-ayn'ın güneyinde, Türkiye-Suriye sınırı yakınında ve Halaf'ın 2 km doğusunda başka bir büyük höyük vardır: **Tell Fahariya**. Burada, Assurca ve Aramca çiftdilli yazıtlı Hadd-yit'i heykeli bulunmuştur ve yazıt burasının antik Şikkan olduğunu ispatlar.

Tell Fahariya: **Waşşuganni?**

ARAMİ BALIK:

Bilgimiz çok sınırlıdır. Salmanasar III'ün veya Arami kralı Kapara'nın Gozan'daki yazıtlarından ve kabartmalarından başka, Balık vadisindeki arkeolojik buluntular, bu bölgedeki erken Arami yerleşmeleri hakkında bilgi verir.

TELL ŞABI-ABYAD:

Tell Hammam at-Turkuman'ın 3. 5 km kuzeydoğusunda yer alan **Tell Şabi-Abyad**. Assurlular tarafından muhtemelen 13. yy. da Tukulti Ninurta I (1240-1205) zamanında höyüğün tepesinde kale gibi anıtsal bir bina inşa edilmiştir. O. Assur merkezi dışında taşradaki askeri ve ticari üssü idi. Bunun sonunu getiren tahribat, 12. yy. daki Arami yayılmasıyla ilgili olmalıdır. **Esas Arami merkezi olması muhtemel Balihu'nun yeri de bilinmemektedir.**

8. -7. yy. a tarihlenen **Hirbat Aylan**, Tell Hammam at-Turkuman'ın 17 km güneyindedir. Mamafih, 814'de görülen G. Assur merkezi **Balihu**, nehrin bugünkü ana kaynağı kenarında lokalize edilmektedir; Ayn al-Arus, muhtemelen de **Tell Abyad (Akçakale)**dir.

Önemli dini merkez **Harran** da bu bölgeye aittir.

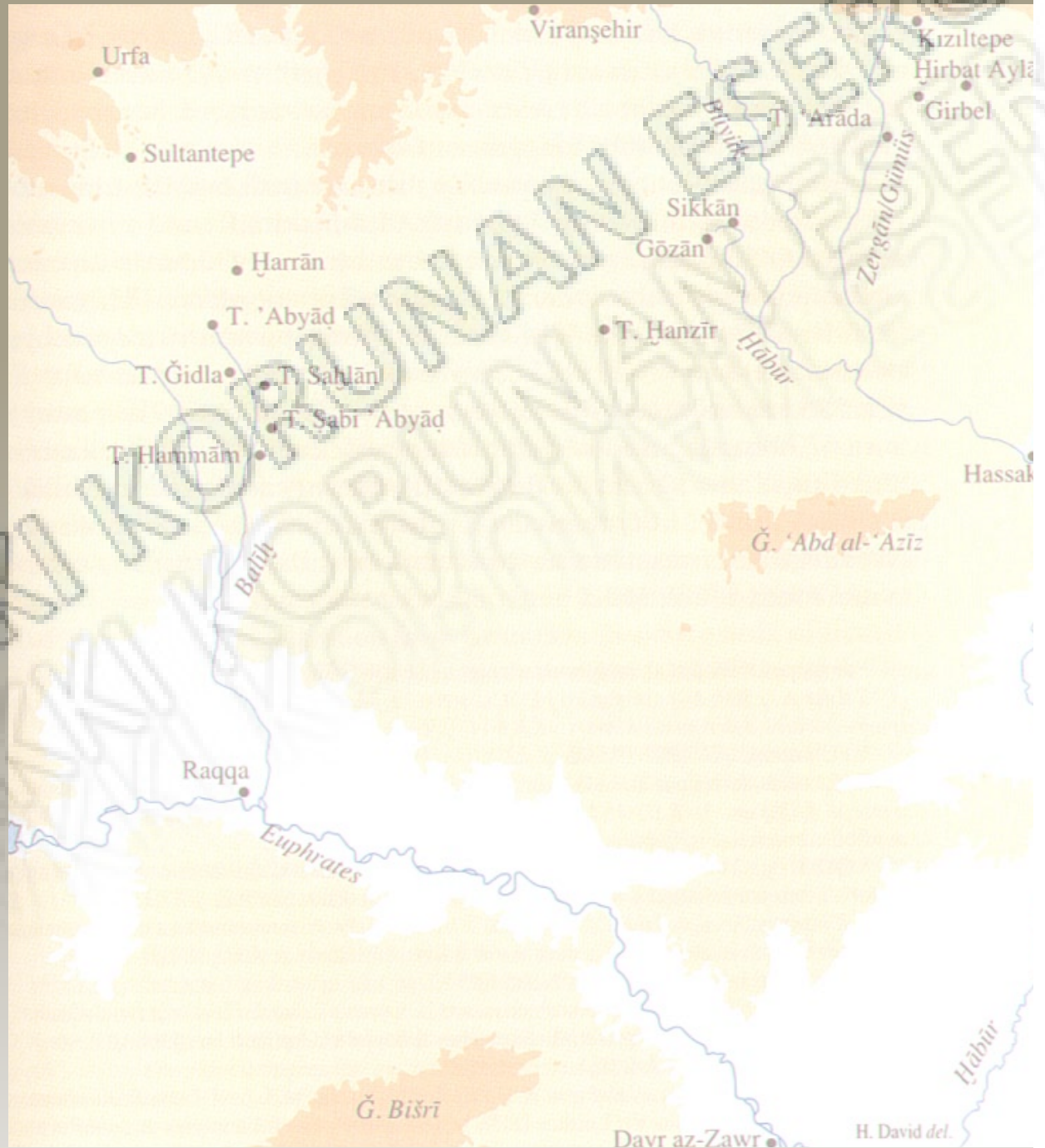

Hakimiyet Alanı:

Gozan kuzeyde Bet Zamani, batıda Arami Balık krallığı ile güneybatıda, Bet Adini ile komşudur. Güney ve güneydoğusunda O. Habur'lu prensliklerle sınırlıdır. Doğuda, 896'da Assur'a bağlanana kadar, Kasiyari (Tur Abdin) eteklerinde Aramili Nusaybin ile ortak sınırı vardır.

Gozan ve Şikkān Assur'dan Fırat'a ve Akdeniz'e giden yolları kontrol etmekteydiler. Bu rotanın önemi G. Assur metinlerinde "kral yolu" "harran şarri" olarak vurgulanmıştır.

Gozan ve Sikkan'dan sonra Aramice **Azran** ('zrn) ve Assurca **uruZa-ra-ni**, sonra **Sahal** (R. Dussaud'a göre Tel Sahal), yeri bilinmeyen **Ma'allana**, **Aridu** (Tell Arada) gibi önemli şehirleri bilinmektedir.

Aramili Balik devletinin hakimiyet alanı detaylı olarak bilinmemektedir. I. Bindeki Balik şehrinin yeri bilinmemektedir. Bu krallığın diğer iki şehri olan **Til-(şa)Turahi** ve **Şahlala** (Tell Şahlan) III. Salmanasar'ın yıllıklarından bilinmektedir

Gozan'ın Tarihi:

İlk kez Adad-nirari II (911-891) yıllıklarında görülür. Nusaybin'in fethi ile sonuçlanan üç seferden sonra, Adad-nirari II 894'de Gozan'a kadar ilerlemiş ve Habur'un kaynağındaki Şikkan'a girmiş ve "Bagyan oğlu" Abişalam'dan "çok sayıda savaş arabası, at sürüleri, gümüş, altın ve onun sarayının herşeyini" alır. *mar*Ba-hi-a-ni tankmı, ^mA-bi-sa-la-mu'nun hanedan kurucusunun oğlu ve onun halefi olduğunu göstermez. Sadece Bet Bagyan'ın kökeni en azından 10. yy. a dayanan Arami hanedanından olduğunu gösterir. ASN II (883-859)'nin yıllıkları, 879 ve 870 civarında ona vergi verenler arasındamar Ba-hi-a-ni adını vermez.

Gozan adı Monolit I yazıtındaki hatalı bir okunuş dışında, SLMNIII'ün yazıtlarında da **gözükmez**. Bu olayın açıklaması, ASN II'nin yıllıklarında ve 9. yy. in ortalarına tarihlenen Tell Fahariya heykelindeki çift dilli yazıtta geçer. Ne bir tarihi olay ne de herhangi bir Assur kralı bu yazıtta bahsedilmesine karşın, heykeli adayan Hadd-yit'i, ve onun babası Şamaş-nuri, çivi yazılı metinlerde *şakin^{uru}Guzani*, "Gozan valisi" olarak geçer ve bu da o zamanlar Gozan'ın Assur eyaleti olduğunu gösterir.

Herkes 894'e kadar Gozan'ın bağımsız bir devlet olduğunda hemfikirdir. Adad-nirari II 894'de Gozan'lı Abişalam'dan vergi almış, yerel bir yönetici de ASNII'ye 879 ve 870'de vergi vermiştir. .... ASN II zamanında Gozan bir Assur eyaleti olmuş olmalıdır, ancak kralları önceki Bet Bagyan hanedanının krali ünvanlarını kullanmaya devam etmişlerdir.... .

SLMNIII'ün 18. yılında yani 841'deki eponymi kelime anlamı "Haddu benim yardımcım" Hadd-yit'i'dir. Gerçekte 841'de eponym Adad-remani'nin Akkadca anlamı da "Adad, bana merhamet et"tir. Bu geleneksel bir Akkadca özel isim tipidir, ve Aramice Hadd-yit'i'nin Assurca adaptasyonudur.

Bu tarihi rekonstrüksiyon batıdaki komşularına Assur orduları saldırdığında bile Gozan'ın neden SLM III'ün yıllıklarında da görülmediğini açıklar. Assur ordusu Dicle'yi geçip, herhangi bir direnişle karşılaşmadan "Balık ülkesindeki" Gi-am-mu'nun şehirlerini yıkmaya ve fethetmeye yürümüştür. Bu kralın adı Aramice'dir; G'y'm "Atası sürülmüş" anlamında olup, memleketi bir başka Arami devleti olmalıdır. Monolit Yazıtına göre, hiç savaşmaya bile gerek duymamış, silahlarının gücü ve yarattığı korkudan dolayı kendi halkı Giammu'yu kendileri öldürmüştür. SLM III Şahlala ve Til-şa-Turahi'ye girip, aldıklarını onun sarayına getirmiş ve burada bir festival düzenlemiştir. Bu metinde, çoğu zaman diğer Assur metinlerinde sıkça geçmesine karşın, Balık şehrine atıfta bulunulmamakta; bu da olasılıkla Tel Abyad olan Balık şehrinin Assurlular tarafından fethedilmediğini gösterir. SLM III'ün ordusunun, daha güneyden dolaşip Şahlan'ı fethettiği düşünülebilir.

Gozan'ın 9. yy. daki tarihçesi, yazıtları birçok Halaf heykeltraşlık eserleri üzerinde görülen Kapara dönemi dikkate alınmadan oluşturulamaz. Kapara dönemi, Kapara tarafından yeniden kullanılmış ve yeniden yazılmış yazıtlara sahip heykellerin tarihinden bağımsız olarak düşünölmeli. Hiç birinde herhangi bir şekilde G. Assur etkisi görölmemesinden dolayı, bölgenin Assurnasirpal II tarafından fethinden önceye tarihlendirilmelidir. Buna karşın, Kapara'nın kendi sarayı **bet-hilani** için 9. yy oldukça açıktır. Zira, içerdığı fildişleri arasında özellikle yan yana gösterilmiş ve taç giymiş kadın figürleri, Nimrud'da bulunmuş olan Suriye stilindeki fildişlerle paraleldir.

Naumann tarafından iddia edildiği gibi, bit-hilaninin tahribi 808'deki Assur seferi ile bağlantılı ise, sarayın 9. yy. ın ikinci yarısında yapılmış olması mümkündür. Bu da Kapara döneminin, Şamaş-nuri ve Hadd-yit'i'den sonraya gelmesi demektir.

Hadyan oğlu Kapara (En büyük) kendi tebası tarafından öldürölen Giammu'nu sonraki haleflerinden biridir ve o SLM III'ün son yıllarında olasılıkla 830'larda Balık'ın hakimiyet alanını doğuya kadar genişletmiş olmalıdır.

Sonraki yıllar daha belirsizdir. Gerçi, Belu-lu-balat isimli turtanu ve saray habercisi ki 814 eponymidir, "Tabete, Harran, Huzirina, Dur, Qipan, Zallu ve Balih Valisi" olarak adlandırılmıştır. Bu uzun listedeki şehirlerin ve tüm Balık bölgesinin Assur elinde olup olmadığı ve saray habercisinin burada Assur gücünü korumak için turtanu olarak atanp atanmadığı şüphelidir. Aynı soru Bet-Adini ile ilgili olarak da sorulabilir. Başkenti Masuwari'nin veya Til Barsip'in G. Hitit kültürünün SLM III'ün fethinden kurtulup kurtulmadığı da soru işaretidir. Her halükarda, Gozan'a karşı 808'deki Assur seferi, onun bu seferden önce Assur'un altında olmadığını gösterir. Hakimiyet alanı bu seferden sonra Assur ellerinde olduğunu, 793'deki eponym Mannu-ki Aşşur ve 763'deki eponym Bur-Saggile tarafından yönetildiği bilinir. 759-758'deki ayaklanma ilk aylarda bastırılmıştır. 727 eponymi Bel-Harran-bel-uşur, 709 eponymi Mannu-ki Aşşur-le'i ve 706 eponymi Mutakkil-Aşşur'dan başka idareci ismi bilinmez.

HİRANU KAVİMLERİ:

M.Ö. 13. yy. a tarihlenen ve Assur'dan Dur-Kurigalzu'ya gönderilen bir mektupta adı geçen kişiler hep Ahlamu ile ilişkilendirilmektedir.

Tur-Abdin'in batısında *Hiranu* kavmine ait bir şehir, daha sonraları II. Asurnasirpal zamanında zikredilir ve daha da sonra bu kavime 8. yy. da, G. Mezopotamya'da rastlanır ve Aramili olarak tanımlanır, ve daha sonra adını olarak Fırat üzerinde Sippar'ın yakınlarındaki *Hiran* şehrine verir.

Hiranu adındaki bir başka şehir de Dicle'nin doğusunda, Kerkük'ün güneyindedir. Bunlar da aynı kavmin 7. yy. da, tanrı Be'lan tapınağı etrafında yerleşmişlerdir ki Aramice anlamı "efendimiz"dir.

Yukarıda bahsedilen ve Assur'dan Dur-Kurigalzu'ya mektup gönderildiği zamanlarda, bazı **Hiranu kavimi ülkeleri K. Mezopotamya'da/Subartu'da dolaşırken**, diğerleri de Fırat kıyısında, Mari ile Suhu (Fırat kıyısında ve Mari'nin güneydoğusu) arasındadır. Daha sonraları ise onlar güneye, Sippar'a kadar inmiş ve yukarıda bahsedilen Hiran'ı kurmuşlardır.

Bet-Adini